

Delredovisning av regeringsuppdrag om uppföljning av dimensionering av utbildning på forskarnivå, visstidsanställningar och mobilitet mellan högskolan och andra sektorer

Universitetskanslersämbetet har i sitt regleringsbrev följande uppdrag:

- Uppföljning av dimensionering av utbildning på forskarnivå
- Uppföljning av visstidsanställningar
- Uppföljning av mobilitet mellan högskolan och andra sektorer

Uppdragen ska enligt regleringsbrevet delredovisas den 1 februari 2022 och 1 februari 2023. En slutredovisning ska ske senast 15 mars 2024. Denna PM utgör den första och samlade delredovisningen av dessa uppdrag. Varje uppdrag redovisas under en egen rubrik i den efterföljande texten.

Uppföljning av dimensionering av utbildning på forskarnivå

UKÄ följer kontinuerligt upp dimensioneringen av utbildningen på forskarnivå. Det sker dels genom att ta fram statistik över utbildning på forskarnivå årligen, dels genom att analysera och beskriva förändringar i utbildning på forskarnivå i olika rapporter.

Årlig statistik

Statistiken om utbildning på forskarnivå belyser förändringar av antalet nybörjare på forskarnivå (doktorandnybörjare), doktorander och examina på forskarnivå efter exempelvis kön, lärosäte och forskningsämne. Variationer i doktorandernas genomströmning och studietid illustreras också.

Statistiken publiceras årligen i ett statistiskt meddelande¹, i UKÄ:s årsrapport² och i UKÄ:s databas Högskolan i siffror³.

Statistiken från 2021 visar att under de senaste tjugo åren har doktorandnybörjarna varierat mellan 3 000 och 4 000, samtidigt som antalet doktorander har pendlat mellan 17 000 och 20 000. Forskarutbildningens omfattning (antalet nybörjare och doktorander) har därmed inte expanderat i någon större utsträckning, antalet doktorexamina har däremot ökat med 10 procent. Samtidigt ligger andelen utländska nybörjare på forskarnivå 2021 kvar på samma höga nivå som de senaste åren, drygt 40 procent.

Rapporter om utbildning på forskarnivå

Under 2021 har UKÄ publicerat flera rapporter som belyser dimensioneringen av utbildning på forskarnivå. *Fokus forskarutbildning, ny kunskap från UKÄ:s temaprojekt* är en av dessa rapporter och är en syntesrapport från temaprojektet Fokus forskarutbildning. Under 2019–2021 har UKÄ inom temaprojektet genomfört åtta analyser⁴ som belyser dimensioneringen av utbildning på forskarnivå ur olika synvinklar. Dessa analyser sammanfattas i syntesrapporten.

UKÄ har i temaprojektet belyst forskarutbildning ur olika perspektiv utifrån den utveckling UKÄ har sett under flera år. Trots att lärosätenas intäkter för forskning och utbildning på forskarnivå har ökat betydligt under de senaste 10 åren, har forskarutbildningen inte ökat i omfattning. Samtidigt har andelen i den svenska befolkningen som påbörjar en forskarutbildning minskat i kombination med att forskarutbildningen i Sverige i hög grad rekryterar internationellt.

¹ www.uka.se/statistik--analys/officiell-statistik-om-hogskolan/statistiska-meddelanden.html

² www.uka.se/statistik--analys/arsrapport-om-universitet-och-hogskolor.html

³ www.uka.se/statistik--analys/hogskolan-i-siffror.html

⁴ Under 2021 har tre rapporter publicerats i temaprojektet förutom syntesrapporten. Det är *Vanligast att utländska doktorander arbetar inom högskolan*, *Röster om forskarutbildningen*, *en intervjuundersökning med åtta lärosäten* och *Vad kostar forskarutbildningen?*

I projektet har tre frågeställningar som berör dimensionering undersökts:

- 1) Har de svenska studenternas intresse för forskarutbildningen minskat?
- 2) Vad är det som styr lärosätenas dimensionering av forskarutbildningen?
- 3) Är forskarutbildningen rätt dimensionerad ur samhällets behov?

Några av resultaten som presenteras i syntesrapporten är:

- En forskarutbildning verkar sällan löna sig ekonomiskt ur ett individuellt perspektiv.
- Att andelen i den svenska befolkningen som påbörjat en forskarutbildning senast vid 30 års ålder har minskat kan till viss del förklaras av äldre doktorandnybörjare.
- Intäkterna för forskning och forskarutbildning ökade kraftigt mellan 1999 och 2019, samtidigt som kostnaden för forskarutbildningen var oförändrad enligt UKÄ:s skattning.
- I jobbbannonser har efterfrågan på forskarutbildade ökat.
- De forskarutbildade på arbetsmarknaden är koncentrerade till ett fåtal branscher.
- Andelen forskarutbildade med en utländsk examen har ökat på arbetsmarknaden.
- Antalet utländska doktorander som stannar i Sverige efter examen har ökat, men en stor andel lämnar fortfarande Sverige.

I rapporten presenteras följande slutsatser från projektet:

- Vi kan inte ge ett entydigt svar på frågan om de svenska studenternas intresse för forskarutbildningen har minskat. Inkomsten efter examen kan vara en förklaring till ett minskat intresse. En annan kan vara fler utländska sökande.
- När det gäller vad som styr lärosätenas dimensionering av forskarutbildningen är vår slutsats att den externa finansieringen påverkat lärosätenas rekrytering till forskarutbildningen.
- Totalt ser vi varken någon brist eller överskott på forskarutbildade. Däremot verkar det vara för få som utbildas inom vissa områden, till exempel inom vård.
- Den ökade benägenheten för utländska doktorander att stanna i Sverige kan ha en koppling till den ökade efterfrågan på forskarutbildade i Sverige.

En annan rapport som belyser dimensioneringen av utbildning på forskarnivå och som publicerades under 2021 var *Flest utländska doktorandnybörjare från Asien*. I den redovisas vilka länder doktorandnybörjarna kommer från. I en kommande rapport kommer vi att titta närmare på behovet av forskarutbildade inom högskolan.

För mer information om uppföljning av dimensionering av utbildning på forskarnivå, kontakta ansvarig utredare Ingrid Pettersson.

Uppföljning av visstidsanställningar

UKÄ har tidigare haft ett uppdrag att utveckla uppföljningen av vissa anställningar, däribland tidsbegränsade anställningar⁵. I samband med detta inleddes ett utvecklingsarbete av statistiken gällande tidsbegränsade anställningar. Särskilt viktigt var att kunna särskilja de olika tidsbegränsningsgrunderna, det vill säga de som baseras på lagen (1982:80) om anställningsskydd och de som regleras av högskoleförordningen (1993:100). Sedan 2016 finns variabeln Typ av tidsbegränsad anställning (senare omdöpt till Tidsbegränsningsgrund) i UKÄ:s statistik. Variabeln delas in i allmän visstidsanställning enligt 5§ LAS, vikariat enligt 5§ LAS och övriga tidsbegränsade anställningar (där bland annat tidsbegränsade anställningar enligt högskolans särskilda reglering ingår).

Utöver detta publicerades 2018 en rapport där UKÄ i en kohortstudie undersökte förekomsten av tidsbegränsade anställningar i högskolan, baserad på den nyutvecklade statistiken⁶.

Införande av nya uppgifter i *Högskolan i siffror*

Som ett första led i det nuvarande uppdraget att följa upp andelen visstidsanställningar inför UKÄ nya uppgifter i statistikdatabasen *Högskolan i siffror*. Det rör sig om en ny indikator, *Anställningsform*, samt ett nytt nyckeltal, *Tidsbegränsat anställda i högskolans personal*.

Att inkludera uppgifterna i databasen gör uppgifterna lättillgängliga för en stor del av UKÄ:s intressenter. Samtliga uppgifter kommer uppdateras årligen, i likhet med övriga indikatorer och nyckeltal i databasen. Uppgifterna kommer presenteras i en tidsserie som sträcker sig bakåt till 2008. Indikatorn och nyckeltalet kommer att göras tillgängliga under februari 2022. Här nedan följer mer information om innehållet i indikatorn och nyckeltalet.

Indikator *Anställningsform*

Indikatorn *Anställningsform* ska beräknas på all personal i högskolan (ej doktorander) och ska finnas i två varianter, en baserad på heltidsekvivalenter och en baserad på antal individer. I praktiken innebär detta att det kommer finnas två nya indikatorer i databasen, men med mycket snarlik information. Att presentera både heltidsekvivalenter och antal individer går i linje med hur befintliga indikatorer inom personalstatistiken ser ut. Indikatorn innehåller en relativt stor mängd information och möjliggör för användaren att själv fördjupa sig i materialet.

Indikatornamn: Anställningsform

Population: All personal i högskolan (ej doktorander)

Variabler:

⁵ I UKÄ:s personalstatistik benämns denna anställningsform som ”tidsbegränsad anställning” snarare än ”visstidsanställning”. Därför använder vi oss fortsättningsvis av denna benämning.

⁶ Tidsbegränsade anställningar bland högskolans forskande och undervisande personal. UKÄ:2018

- År (2008–2020)
- Lärosäte
- Anställningskategori
- Anställningsform
 - Tillsvidareanställning
 - Tidsbegränsad anställning
- Tidsbegränsningsgrund (2016–2020) – Fördjupning till Anställningsform -> tidsbegränsad anställning fr.o.m. 2016
 - Allmän visstidsanställning enligt 5§ LAS
 - Vikariat enligt 5§ LAS
 - Övriga tidsbegränsade anställningar
- Kön
- Åldersgrupp

Nyckeltal Tidsbegränsat anställda i högskolans personal

Nyckeltalet *Tidsbegränsat anställda i högskolans personal* ska baseras på heltidsekvivalenter i den forskande och undervisande personalen. Tanken med nyckeltalet är att användaren snabbt ska kunna skaffa sig en uppfattning om andelen med tidsbegränsad anställning inom högskolan, utan att behöva gräva djupare i materialet.

Namn: Tidsbegränsat anställda i högskolans personal

Population: Den forskande och undervisande personalen (ej doktorander)

Variabler:

- År (2008–2020)
- Lärosäte
- Kön
- Åldersgrupp
- Andel med tidsbegränsad anställning

Andel med tidsbegränsad anställning är en härledd variabel utifrån andelen av den forskande och undervisande personalen (heltidsekvivalenter) med Anställningsform ”Tidsbegränsad anställning”

Relaterade uppdrag

UKÄ har under året arbetat med tre regeringsuppdrag som alla syftar till att på olika sätt belysa villkoren för de anställda inom högskolesektorn. Utöver det uppdrag som denna delrapportering svarar mot, utreder vi också:

- Karriärvägar och meriteringssystem. I uppdraget ingår bland annat att följa upp lärosätenas strategiska arbete med karriärvägar och meriteringssystem, samt att kartlägga hur meriteringssystemen premierar undervisning, samband mellan forskning och utbildning, och samverkan med omgivande samhälle.
- Stapling av tidsbegränsade anställningar. I uppdraget ska UKÄ undersöka förekomst av och analysera så kallad stapling av tidsbegränsade anställningar (tidsbegränsade anställningar som baseras på högskolans särskilda reglering som varvas med andra tidsbegränsade anställningar).

Båda dessa uppdrag berör visstidsanställningar på olika sätt och ska slutredovisas den 15 mars 2022

Fortsatt arbete

Nästa steg i uppdraget är att göra en uppföljning på den rapport som publicerades 2018, där vi följde kohorter av doktorsexaminerade framåt i karriären och undersökte deras anställningssituation. Dessutom kommer vi att arbeta med att fånga upp frågor som lyfts i slutredovisningarna av de övriga uppdragen (beskrivna ovan). UKÄ kan komma att undersöka möjligheten att göra riktade insamlingar till lärosätena angående tidsbegränsade anställningar. Framförallt kommer det fortsatta arbetet att fokusera på att se över personalstatistiken och vidta eventuella åtgärder för att förbättra denna, även i relation till resultaten av övriga relaterade uppdrag.

För mer information om uppföljning av visstidsanställningar, kontakta ansvarig utredare Eva Stening.

Uppföljning av mobilitet mellan högskolan och andra sektorer

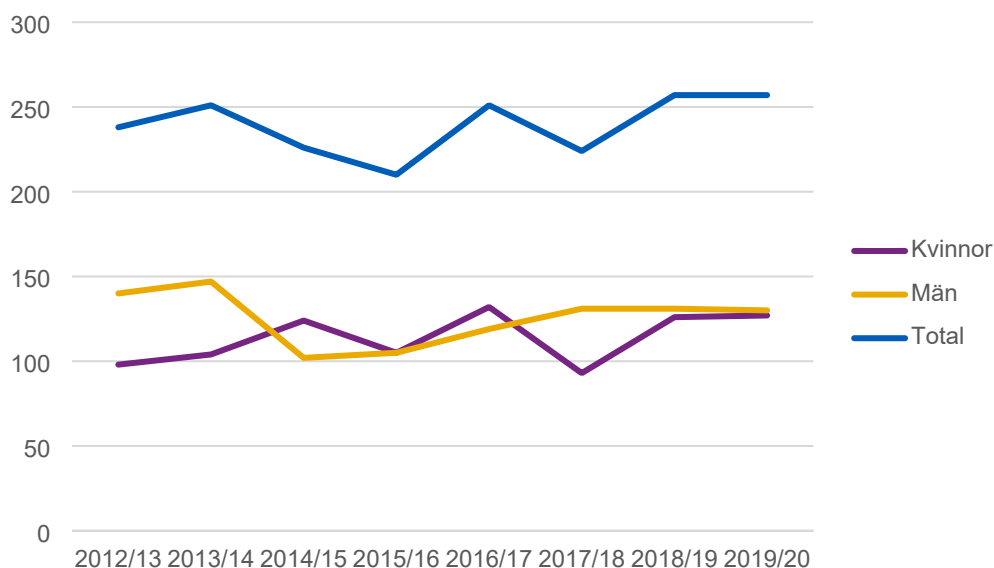
Under 2021 har UKÄ publicerat statistik om mobilitet bland forskare inom den svenska högskolan. Statistiken belyser mobilitet både för forskare som rekryterats från andra sektorer än högskolan och forskare som lämnat högskolan för andra sektorer. UKÄ har även publicerat statistik om adjungerade forskare. Även om uppdraget fokuserar på mobilitet mellan sektor har vi också tagit fram statistik som belyser mobilitet inom högskolan. Till forskare räknas professorer, lektorer, meriteringsanställda och personer som hör till anställningskategorin annan forskande och undervisande personal med en utbildning på forskarnivå.

Mobilitet mellan högskolan och andra sektorer är en del av den officiella statistiken om forskning vid universitet och högskolor. Statistiken finns i UKÄ:s statistikdatabas Högskolan i siffror med en tidsserie från 2012⁷. Statistiken om mobilitet mellan sektorer redovisas i antal forskare som har bytt till eller från universitets- och högskolesektorn från ett år till ett annat, t.ex. mellan åren 2018 och 2019 (i texten och databasen beskrivet som 2018/19). Uppgifterna finns grupperat efter kön, forskningsämnesområde och anställningskategori.

Forskare rekryterade från andra sektorer

Antalet forskare som rekryterats från andra sektorer än högskolesektorn har legat mellan 200 och drygt 250 per år under åren 2012/13 till 2019/20. År 2020 var det 257 forskare som anställdes vid ett lärosäte och som år 2019 inte arbetade inom universitets- och högskolesektorn. Ungefär lika många kvinnor som män har rekryterats till lärosätena från andra sektorer.

Figur 1. Antal forskare som rekryterats från andra sektorer, åren 2012/13–2019/20.

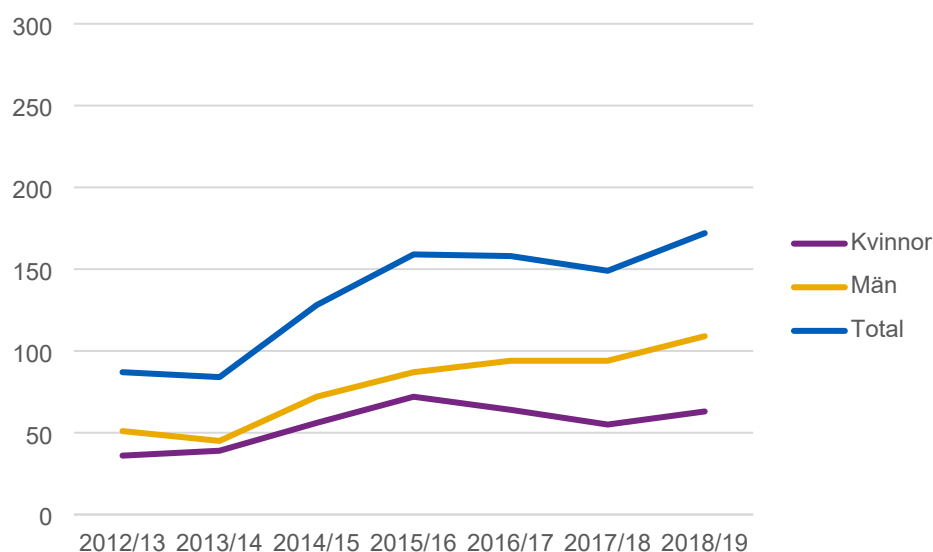
⁷ <https://www.uka.se/statistik--analys/statistikdatabas-hogskolan-i-siffror.html>

Forskare som lämnat högskolan för andra sektorer

För att räknas som att en forskare ska ha lämnat högskolan för andra sektorer ska forskaren inte ha haft några inkomster från högskolesektorn året efter forskaren fanns med i registret över personal vid universitet och högskolor.

Antalet forskare som har lämnat högskolan för andra sektorer har ökat under tidsperioden 2012/13 till 2018/19. Mellan åren 2018 och 2019 var det drygt 170 forskare som lämnade högskolan för en annan sektor. Det var fler män än kvinnor som lämnade högskolan för andra sektorer.

Figur 2. Antal forskare som lämnat högskolan för andra sektorer, åren 2012/13–2018/19.

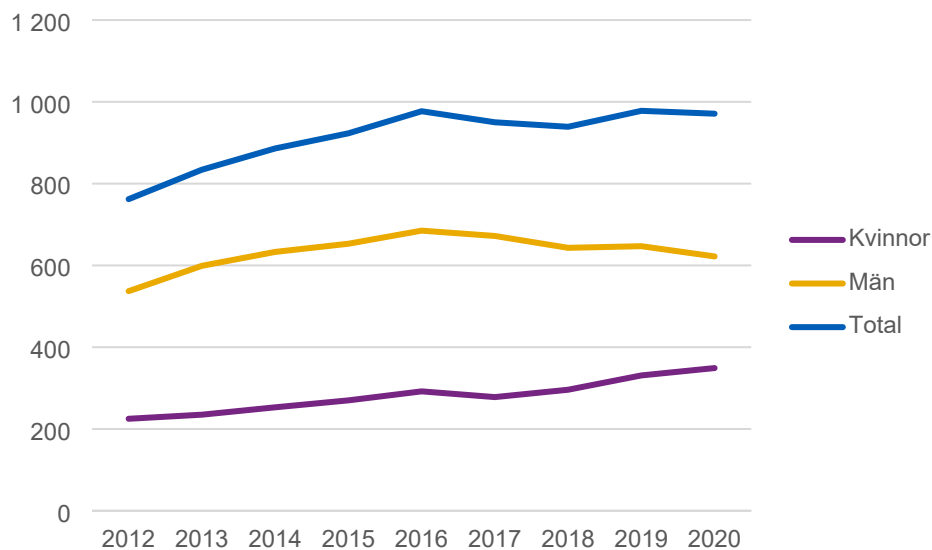
När det gäller rörligheten från lärosäten till andra sektorer så underskattar troligtvis den nuvarande metoden för att ta fram uppgifterna den faktiska rörligheten. Detta kan bero på att det dels förekommer att man får ersättning ifrån sin tidigare arbetsgivare året efter man avslutat sin anställning (till exempel semesterersättning) och dels på att uppgifterna i registret över personal vid högskolor och universitet avser mät månaden oktober varje år vilket påverkar tolkningen av uppgifterna. UKÄ kommer under 2022 se över metoden för att mäta mobilitet bland forskare som lämnat högskolan för en annan sektor.

Adjungerade forskare

En adjungerad forskare är en person som har sin huvudsakliga anställning utanför högskolan och är deltidsanställd vid ett lärosäte. Antalet adjungerade forskare inom högskolan har ökat under perioden 2012–2020. Ökningen skedde framförallt fram till 2016. År 2020 fanns knappt 1 000 adjungerade forskare inom högskolan.

Det finns fler adjungerade forskare som är män än antalet adjungerade forskare som är kvinnor. Antalet kvinnor har ökat något under de senaste åren. Andelen adjungerade forskare som var kvinnor var 36 procent år 2020.

Figur 3. Antal adjungerade forskare, åren 2012–2020.

För mer information om uppföljning av mobilitet mellan högskolan och andra sektorer, kontakt ansvarig utredare Anna Törneke

Beslut

Beslut om att fastställa rapporteringen har tagits av generaldirektören Anders Söderholm efter föredragning av utredarna Ingrid Pettersson och Eva Stening i närvaro av gruppchefen Niklas Karlsson, verksamhetsstrategen Per Westman och kommunikátören Maria Svensk.

Anders Söderholm